

3. Гороф'янюк І. В. Поетизація доквілля у прозі Михайла Стельмаха / І. В. Гороф'янюк // Культура слова. – 2012. – Вип. 75. – С. 78–82.

4. Пустовит Л. Е. Лексико-семантическая структура метафоры (на материале украинской советской поэзии) : автореф. на соиск. учен. степени канд. филол. наук / Л. Е. Пустовит. – Киев, 1979. – 26 с.

5. Співець правди, добра і краси : До 100-річчя від дня народження Михайла Панасовича Стельмаха : бібліогр. покажч. / уклад. О. В. Мартинова, О. А. Горбань, відп. за вип. В. О. Герасимова; ДВНЗ «Запорізький національний університет» МОНмолодьспорт. – Запоріжжя : ЗНУ, 2012. – 20 с.

ДЖЕРЕЛА

1. Стельмах М. Дума про тебе / Михайло Стельмах. – Київ : «Дніпро», 1976. – 352 с.

2. Стельмах М. П. Гуси-лебеді летять... / М. П. Стельмах. Твори в 6-ти томах. – Київ : «Дніпро», 1973. – Т. IV. – С. 443–578.

3. Стельмах М. П. Кров людська – не водиця / М. П. Стельмах. – Київ : «Дніпро», 1970. – 276 с.

4. Стельмах М. П. Чотири броди / М. П. Стельмах. – Київ : «Рад. письменник», 1979. – 527 с.

5. Стельмах М. П. Щедрий вечір / М. П. Стельмах. Твори в 6-ти томах. – Київ : «Дніпро», 1973. – Т. IV. – С. 579–726.

Гороф'янюк І. Относительно-качественные прилагательные в художественном дискурсе Михаила Стельмаха

В статье проанализировано функционирование относительно-качественных прилагательных как основы образования эпитетов в прозаических текстах М. Стельмаха. Выделено 8 моделей образования относительно-качественных прилагательных в соответствии с приобретенного ими метафорического значения: относительно-качественные прилагательные со значением цвета, блеска, звука, запаха, мягкости, недвижимости, тяжести и с оценочным значением. По степени переходности в системе семантических групп прилагательных все относительно-качественные прилагательные классифицировано на 2 разряда: собственно относительно-качественные и контекстуальные относительно-качественные прилагательные, которые различаются семантико-грамматическими особенностями.

Ключевые слова: прилагательное, относительно-качественные прилагательные, текст, эпитет, М. Стельмах.

Horofyanyuk I. Relative qualitative adjectives in Mykhailo Stelmakh's prose discourse

In the modern Ukrainian language the transition of relative adjectives to qualitative ones is one of productive ways of semantic enrichment and expansion of adjective's functional capabilities. In a fiction text relatively qualitative adjectives are used as metaphorical epithets. So the aim of the research is to review how relatively qualitative adjectives participate in creating epithets in the Ukrainian classical literature, find out the peculiarities of their functioning in Mykhailo Stelmakh's prose texts.

The source base of the research is formed with 5 Mykhailo Stelmakh's prose texts: "Four Ways", "Thought of You", "Blood is Thicker than Water," "Geese-Swans Flying ...", "Christmas Eve" from which 217 syntactic constructions with relatively qualitative adjectives have been chosen by sampling method.

The transition of relative adjectives in the category of qualitative takes place on the grounds of their figurative use, the relative adjective metaphor, which has the potential expression of some

assessment in developing quality value when combined with another noun lexical series. A relative adjective has the ability to enter into new lexical relations, but transformation of relative adjectives into qualitative ones also depends on the capacity of a word-building noun. The more qualitative sememes form lexical meaning of a word-building noun, the more qualitative lexical meanings can be developed by derivative relative adjective.

8 models creation of relatively-qualitative adjectives according to their acquired metaphorical lexical meanings have been defined: relatively qualitative adjectives with the meaning of color, brightness, sound, smell, soft, static, weight and evaluative characteristic. The most frequent lexical model from this range is the color characteristic. This qualitative features is observed in relative adjectives, derived from names of metals, stones, plants, substances, materials and physical phenomena.

According to the degree of transition in the system of semantic adjectives groups, all relatively qualitative adjectives have been classified into 2 categories: self relatively qualitative adjectives and contextual relatively qualitative adjectives, which differ in semantic and grammatical features.

A peculiar way of expressing M. Stelmakh's individual style is using relatively qualitative adjectives with occasional connotative lexical meaning such as metaphorical epithet.

Key words: *transition, relative adjective, qualitative adjective, relatively-qualitative adjectives, lexical meaning, metaphorical epithet, Mykhailo Stelmach.*

Статтю подано до редколегії 23.05.2017

Інна Завальнюк
(м. Вінниця)

УДК 811.161.2'367

СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ СТИЛІЗАЦІЇ РОЗМОВНОСТІ В МОВОТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА СТЕЛЬМАХА

У статті окреслено обсяг понять лінгвостилістичної категорії розмовності та стилізації розмовності в художній мові. Схарактеризовано специфіку стилізації розмовності в прозових творах Михайла Стельмаха за допомогою розмовних елементів синтаксичного рівня. З'ясовано особливості структурування авторських полілогів й окреслено їхню лексико-синтаксичну специфіку. Проаналізовано марковані колоритом розмовності головні й другорядні члени речення, визначено їхню стилістичну спроможність і способи морфологічного вираження. Описано синтаксичні засоби стилізації розмовності на реченнєвому рівні: своєрідний вияв явища вставності в структурі простого ускладненого речення, особливості нанизування інтонаційно ускладнених речень, специфічне нагнітання сполучникових засобів для уодноманітнення й орозмовлення викладу.

Ключові слова: *розмовність, стилізація розмовності, розмовний колорит, синтаксичний засіб, член речення, конструкція розмовного синтаксису, авторська інтенція, мовотворчість Михайла Стельмаха.*

Постановка проблеми. Категорія розмовності як своєрідне стильове явище загальнонародної мови найчастіше втілюється в усній її формі. «Розмовність підтримується у побутово-ужитковій сфері, повсякденно-побутовій культурі та координується повсякденно-практичною мовною свідомістю, вона засоційована з неофіційністю, буденністю, конкретністю ситуативних стереотипів, наповнених лексико-фразеологічними та синтаксичними усталеними конструкціями» [1, с. 155].

У художній практиці чітко простежується естетично спрямована стилізація розмовної мови, тобто «наслідування функціонально-стильових стереотипів однієї сфери в іншій для досягнення експресивного стилістичного завдання» [1, с. 134]. Як вважає Т. Г. Винокур, стильовим сигналом розмовної мови є повсякденність з широким репертуаром експресивних та функціонально навантажених стилістичних значень, пов'язаних із синтаксичними та лексико-синтаксичними одиницями (еліпсиси, інверсії, удавана синтаксична невпорядкованість, плеоназми, своєрідні способи номінації та ін.) [4, с. 203].

Помітними є засоби стилізації [7, с. 648], тобто свідомого переймання письменником характерних особливостей розмовного стилю для створення певного колориту в художньому тексті [21, с. 1] і в прозових творах відомого подільського письменника Михайла Стельмаха. На лексичному, фразеологічному й словотвірному рівнях ці засоби комплексно проаналізовано в дисертації Т. В. Ткаченко [21; 22], тоді як синтаксичні засоби стилізації розмовності потребують комплексного вивчення, що й зумовлює **актуальність** пропонованої наукової розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості синтаксису мови творів Михайла Стельмаха досліджено досить фрагментарно: в контексті дослідження мови письменника загалом [2; 3; 17], з акцентом на особливих синтаксичних формах та складних синтаксичних утвореннях [12; 13], як засіб експресивізації художньої мови [14; 15; 8]. Пропонована стаття продовжить аналіз синтаксису мови творів Михайла Стельмаха, розпочатий у попередній публікації автора [8].

Мета і завдання статті. Метою статті є аналіз категорії розмовності на матеріалі синтаксису творів Михайла Стельмаха. Основні **завдання**: з'ясувати специфіку використання синтаксичних одиниць, зумовлених спонтанністю розмовного мовлення; простежити особливості підпорядкування розмовного синтаксису письменника усталеному стереотипу національного мислення й своєрідному втіленню авторських інтенцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Розмовно-побутовий стиль літературної мови як явище культури постає, з одного боку, як реалія, співвіднесена з часово-просторовими ознаками стильових та загальнолітературних норм національної мовної практики, а з другого – як естетична модель пропущеної крізь авторську мовну свідомість художньої комунікації персонажів, діалогізації оповіді, надання їй поліфонізму» [1, с. 135]. Розмовність створює й синтаксичний лад висловлення, бо як слушно зауважує С. Я. Єрмоленко, «стилістична диференціація речень на розмовні і книжні структури пов'язується насамперед із проникненням у літературну мову, відображенням у її писемному різновиді уснорозмовних конструкцій» [5, с. 107]. На думку дослідниці, синтаксичну конструкцію розмовною може робити семантичне наповнення лексики, яка виступає в реченні тим чи тим членом речення, специфічні функції займенників, сполучників, часток, що впливають на модальність висловлення, зміну порядку слів у реченні [5, с. 114–115, 121–123].

Синтаксичні ознаки розмовного мовлення Михайла Стельмаха не так чітко окреслені, як лексичні чи словотвірні, проте ті з них, що характерні для мовного регіону Поділля й тісно пов'язані з мовною свідомістю носіїв, є досить виразними і помітними в синтаксичній організації його текстів, становлять індивідуальний синтаксичний почерк. Загалом «ідіостиль Михайла Стельмаха є неповторним, оскільки своїм джерелом має народнопоетичну творчість, ґрунтується на мовноестетичних знаках національної культури й, основне, сформований у душі народно-мовної стихії» [8, с. 40].

На думку Ж. В. Колоїз, «історичний і культурний феномен письменника полягає в тому, що його твори – це художня система, у якій власне світосприймання збігається з колективним самовираженням українців» [10, с. 19]. Мовна тканина творчого доробку Михайла Стельмаха яскраво відтворює живе спілкування подолян, що засвідчено полілогами – виразно розмовними, лексично й синтаксично строкатими, скомпонованими переважно з неповних, обірваних речень, фразеологізованих структур, а також фраз-реплік, що мають структуру й зміст локальних прислів'їв та приказок. Прикладом такого полілогу може слугувати комунікативна ситуація «На ярмарку» з роману «Чотири броди», який, за образною характеристикою майстра слова, «колобродиться», «вирує» «у розлогому полумиску долини, що по самі вінця затекла сонцем» (19, с. 114):

- *Та купляйте, хай не пліснявіють ваші гроші...*
- *У вас торгу на копійку, крику на рубель...*
- *Увечері ж біля верби! Чого ж ти мовчиш?..*
- *Люди он чують.*
- *А хіба вони не стояли біля своїх верб?*

Невже й він стояв колись біля своєї верби, біля своєї любові, нашіптував їй билиці, небилиці та різні дурниці?.. Хоч би не змовились цибульники проти нього, як Лаврінова пара.

- *Шевче-шкіродравче, скільки за шкапові просиш?*
- *Усі гроші...*
- *А за хромові?*
- *Половину.*
- *То міняймось, міняйле?*
- *Хто міняє, той сорочки не має.*
- *А що я кажу: суєтний світ, суєтні люди.*
- *І зілляв бог чашу свого гніву на нас...*
- *Позолоти ручку, вродливий – кидаю на карти життя...*
- *Бублички з маком, самі в роті тануть!..* (19, с. 118–119).

В уривку помітне активне вживання в складі фраз-реплік фразеологізмів: рідше – вжитих у незміненому вигляді (пор. *позолотити ручку* – «дати гроші за ворожбу» [23, с. 662], набагато активніше – тих, що зазнали певних трансформацій:

- розширення компонентів (пор. фразеологізм *на копійку* – «дуже мало» [23, с. 390] і розширений фразеологічний вислів *торгу на копійку, крику на рубель*);

- заміни одного компонента іншим зі збереженням загального змісту (пор. фразеологізм *залишитися без сорочки* – «дійти до крайнього зубожіння, до важкої скрути» [23, с. 311] і фразеологічну одиницю автора «хто міняє, той сорочки не має»; або ж фразеологізм *сам у рот лізе (проситься)* – «такий, що хочеться з'їсти, апетитний» [23, с. 779] і фразеологічний вислів письменника *самі в роті тануть*);

- індивідуально-авторської інтерпретації (пор. *І зліяв бог чашу свого гніву на нас із фразеологізмами Бог послав – «у когось що-небудь з'являється»* [23, с. 36] і *переповнювати чашу терпіння – «позбавляти сил, можливостей терпіти, зносити що-небудь»* [23, с. 621]; або ж авторський вислів *суєтний світ, суєтні люди* і фразеологізм *суєта суєт – «те, що позбавлене будь-якого значення, вартості»* [23, с. 870]).

У межах відповідної комунікативної ситуації – ярмаркового полілогу – письменник уміло оперує фразеологічними одиницями – народними висловленнями повчального змісту, які формулюють певну життєву закономірність або правило, що є широким узагальненням багатовікових спостережень народу, його суспільного досвіду [16, с. 25]. Спираючись на усталені їхні модифікації, трансформації в устах подолян, автор надає конситуації масштабу, увиразнює глибинну сутність мовлення персонажів. Такі «усталені словесні комплекси «транслюють» українську культуру, вербалізують культурно детерміновані уявлення про навколишній світ» [10, с. 20], орозмовлюють зміст синтаксичних структур, що є складовими полілогу.

Аналізований фрагмент засвідчує також, що до конструкцій розмовного синтаксису подолян уходять елементи локального характеру (діалектні чи розмовні форми присудків або інших членів речення, транспозиційні форми в межах частин мови, а також частки, вигуки, звертання, вставні слова тощо, які беруть участь в оформленні розмовних фраз-реплік), зокрема: діалектний варіант присудка «купуйте» – *купляйте*, розмовний – присудка «не пліснявіють» (огірки, хліб) – *не пліснявіють (гроші)*; прикметники *шкапові, хромові* стають репрезентантами усїєї іменниково-прикметникової структури «шкапові, хромові чоботи» і використовуються у відповідній іменниковій позиції, засвідчуючи властивий розмовній сфері принцип мовленнєвої економії; частки *та, ж, он, а, хіба*, співвідносні з розмовним стилем; звертання здебільшого непрямі, характерні для спонтанного, невимушеного розмовного мовлення подекуди з оказіональними компонентами (*шевче-шкіродравче, мінайле, вродливий*).

Елементами синтаксичного вияву розмовності в мовотворчості Михайла Стельмаха вважаємо специфічні способи вираження головних і другорядних членів речення. Серед простих дієслівних присудків стилістично маркованими є ті, що виражені дієсловами, транспонованими з розмовного мовлення, пор.: *поздоровкався, спантеличився, набундючився* (20, с. 11), *сторонів, вирячився* (20, с. 37), *накостричився* (20, с. 93), *дотарганився* (20, с. 127), *проциндри́в* (18, с. 20), *витріщився* (18, с. 22), *заніпадьомкала* (18, с. 46), *зиркали* (18, с. 47) і под. Такі лексеми-присудки «протиставляються стилістично нейтральній та книжній лексиці літературної мови своїм емоційно-експресивним забарвленням і функційно-стильовим навантаженням» [6, с. 560], здебільшого негативно забарвлюють оповідь, допомагають схарактеризувати дію й персонажа, що її виконує, сприяють стилізації розмовності в художньому контексті.

Простий дієслівний присудок у «неграматичних» формах, як засвідчує мова творів Михайла Стельмаха, також досить активний у стилістично маркованому вираженні предикативності. Однією з таких «неграматичних форм» цього присудка є вигуково-дієслівна на зразок *скрип, трісь, гуп, скік, стук* і под., що вживається як експресивний розмовний варіант дієслів у формі минулого часу. Такий стилістично маркований вигуково-дієслівний присудок позначає миттєву чи повторювану дію, що відбулася в минулому. Пор.: *Другого ранку я рубав мамі дрова, коли чую – наші ворота скрип та скрип, скрип та скрип* (20, с. 95); *Яка то була втіха вибратись на самісіньку маківку пагорба, переможцем*

поглянути на засніжене село, що бавилось димами, всістись на свого самоката і – **гайда, гайда, гайда** на весь дух донизу! (20, с. 47). Такі усічені дієслівні форми містять значний модально-експресивний потенціал, бо, на думку дослідника П. А. Леканта, вже сама морфологічна, словотвірна й експресивно-семантична специфіка цих форм зумовлює їхнє стилістичне забарвлення [11, с. 51–52].

Задля надання мовленню колориту розмовності Михайло Стельмах нерідко вдається до ускладнення структури присудка, повторюючи дієслово в тій самій граматичній формі чи спільнокореневе слово, що «створює «кількісне» значення тривалості, повноти дії та враження динамічності й напруги, забезпечує яскраву емоційність» [8, с. 75], напр.: **Падав і не падав** перший сніг, **курулась і не курилась** земля, **підбиваючись** під розкошлану димчасту куделю осіннього вечора (19, с. 60); **Заходило сонце, заходило** комусь до завтрашнього ранку, комусь – назавжди (19, с. 67); – **Йдь, Михайлику, йдь**, і надивляйся на ліси, бо хто знає, чи більше побачиш... (20, с. 21); – **Вмивайся, вмивайся**, дитино, – **квапить мене мати...** (20, с. 21); **Засмучено зирнула** на дорогу, **що йшла та йшла** собі в зелену тишу, а йдучи, **бавилась й бавилась** із білими хмарками і синіми ополонками неба (20, с. 30); **І ліс, і птиця** в ньому чогось притихли, а дзюркотливе джерельце **співало й співало** свою пісеньку ще й на дурничку підгойдувало розмите коріння (20, с. 49–50); **Дядько Микола казав**, що вони **тягнули-тягнули** і ніяк не могли витягнути вдох одну щуку, – така велика попалась (20, с. 230); **Семен таки справді любив** оті сизо-срібні сплески, що бігли-**колихались** до самого обр'ю і **заколихували** молоде зерно (19, с. 28).

Досить активно в ролі присудків письменник уживає парні дієслова-синоніми, переймаючи ознаку фольклору й наслідуючи тенденцію наближення оповіді до джерел живорозмовності, пор.: **Куріпка щось скрикнула** на своїй пташиній мові, **ступила** крок до дитини, **а та, розхитуючись і крильцями, і всім тілом, так поспішала-заточувалась** до матері, **що аж падала з ніг** (20, с. 62); **І в моїх вухах аж забриніли-затанцювали** весільні співи (20, с. 46); **Влітку, люди кажуть, ця місцина і досі стогне-озивається** дівочими голосами (20, с. 224); **Стара, мов чаклунка, помішала в казані якесь вариво, підвела голову до лісу, над яким саме прошеlestіли перелітні птахи, щось згадала і тихо-тихо заскрипіла-заспівала** їм... (18, с. 241).

Ще більш експресивно маркованим є повторення, умисне нагнітання синонімічних, подекуди взаємозамінних дієслівних форм, якими виражено присудок у двоскладному реченні: **Вітер, неначе парубок у танці. на всі боки обертав кожухарку-метелицю, і вона, широко розкинувши поли кожуха, то захлиналась жагучим потаємним шепотом, то лютилась, мов звірина, і водночас, як їй манулось, розтрушувала, розметувала, розкублювала** над землею холодну вовну (18, с. 3); **На бандитському коні розтрисив, проциндри**в свою молодість **Омельян...** (18, с. 20). «Другий елемент повторення, – як слушно зауважує П. А. Лекант, – не призводить до «подвоєння змісту», а лише вносить додатковий відтінок модально-експресивної оцінки дії чи способу її перебігу» [11, с. 57], орозмовлює виклад.

У ролі другорядних членів речення у творах Михайла Стельмаха нерідко виступають іменники-прикладки, що постали асоціативно на підставі життєвого досвіду мовців (автора чи персонажів), їхніх знань, вражень. У такий спосіб виникають художні, образні означення – епітети – чи їхні художні модифікації. І ті, і ті засвідчують фольклорно-розмовний струмінь у мовотворчості письменника. Пор.: **Але на галявинці, вигойдуючи на спині човники вух, з'явився заєць-переліток** (20, с. 28); **Про це і в книгах-романах пишуть**

(20, с. 31); *Як гарно забриніли мені ці слова, наблизили до нашої хатини-клуні долю, оту відлюдькувату жінку, що не дуже поспішає зустрітися із людьми* (20, с. 39); *Мене й досі хвилює, як досвіт назбирує ще темні роси, вибирує з крайнеба зорі, солодко позіхаючи, бреде посеред туманів, відчиняє двері якоїсь хати-білянки, посилає дівчину по воду, а далі прочинить оті двері, за якими ночувало сонце, і посміхнеться, вдоволений своєю роботою* (20, с. 42); *Правда, бійки-сварки не було, але та сердечна злагода, що жила колись у дідовій оселі, далеко відійшла від спадкоємців* (20, с. 7); *Тут я перечитую, які не є, п'єси, навіть п'єси-суди над бур'янами, посухою і бандитами* (20, с. 214).

Специфічним синтаксичним засобом стилізації розмовності слугують однорідні додатки, оформлені парами на зразок синонімічних повторень чи прикладок. Проте, на відміну від останніх, вони є стилістично нейтральними, економними одиницями, відтворюють динаміку невимушеного розмовного мовлення – мовлення «навпростець». Пор.: *Як тільки весна десь у житечку-пшениці розминеться із літом, у нас досягають суниці, досягають уночі, при зорях, і тому стають схожими на росу, що випала з зірок* (20, с. 5); *Ще як навчиться руки-ноги мити, ціни йому не складеш! – підхвалив мене батько...* (20, с. 9); *Коли прокинувся, у хаті не було ні Шаламаїв, ні батька-матері, тільки на скрині лежав весільний жайворонок* (18, с. 35).

На реченневому рівні засоби стилізації розмовності в мовотворчості письменника не менш помітні, ніж на рівні його членів. Передусім – це специфічний вияв явища вставності в структурі простого ускладненого речення. Пор.: *Тебе, **видать**, і вночі не прихоплює сон?* (19, с. 203); ***Видать**, дехто має велику сверблячку в пальцях* (18, с. 383); ***Видко**, не зблизька прийшов чоловік, – на його товстих вусах аж дзеленчали крижані бурульки* (20, с. 186); *А зараз і побачимо, чи є щось тут, чи, **мо'**, дівчата позаганяли все живе в очерети* (19, с. 172). Як бачимо, в ролі вставних слів нерідко вживаються розмовні (*видать, видко*), а подекуди й діалектні (*мо'*) лексеми, активні в живорозмовному мовленні подолян як у часи Михайла Стельмаха, так і нині. Такі вставні одиниці засвідчують індивідуальність комунікативних інтенцій автора, його прагнення специфічними засобами синтаксису рельєфніше відтворити образ простого і доброго, чесного й невтомного трудівника подільського села.

Найбільший стилістичний потенціал у мовотворчості письменника виявляють фразеологізовані вставні речення *що не кажіть, що й сказати* і под., які є структурами мовленнєвої образності автора, мови загалом, їхньої розумової й почуттєвої розмаїтості, неповторної індивідуальності. Пор.: ***Що не кажіть**, а вже інакше почуваси себе, коли стаєш жєнцем!* (20, с. 82); ***Що й казати**, незручність велика, особливо коли доводиться борюкатись, але мистецтво вимагає жертв* (20, с. 214). Такі вставні конструкції, на нашу думку, передають найвищий ступінь вірогідності, указують на безальтернативність, а тому здатні надавати художньому тексту довірливого, безапелятивного характеру. Їхня активність у творах Михайла Стельмаха – свідчення стилізації розмовності, засіб маркування найтривіальнішого змісту, вираження різнопланових емоційних кваліфікацій.

Стилістичні якості художнього мовлення Михайло Стельмах нерідко посилює за допомогою інтонації, використовуючи у монологів-роздумах персонажів низку інтонаційно ускладнених речень. Пор.: *Тільки тепер страх охопив дівчину. **Чого вона пішла до чужої хати? Хіба можна їй тут бути, вечеряти? Може, не одна вже приходила сюди, може, того й ворота цигикають чайним розпачем? Може, не раз він мав свято? А як хтось мався після того свята? Вона в сум'ятті одійшла від груби й знову зустрілась з поглядом***

матері (19, с. 192). У такий спосіб письменник досить позитивно характеризує дівчину Мирославу, яка відчуває сумнів, хвилювання, стан тривоги, непевність у своєму вчинкові, перебуваючи в хаті у Данила (роман «Чотири броди»). Нагнітання стилістично осмислених питальних структур орозмовлює виклад, динамізує хід міркувань героїні та характеристику її автором.

Досить поширеним засобом синтаксичної стилізації розмовності у творах досліджуваного письменника слугує стильовий засіб нагнітання в одному складному чи / та суміжних простих реченнях сполучника *а*, який надає висловленню народно-розмовної простоти, уодноманітнює конструкцію речення, водночас роблячи його цікавим, поетичним. Напр.: *На городах ще вилежується туман, десь біля бондарської криниці його розкльовують півні, а за півнями косар клепає косу, а за косарем на леваді озивається деркач, а за ним з самої дороги виходить сонце, і придорожня верба розкошує у його короні* (20, с. 47); *А я знаю, що не масть головне, а що в дядьковій кишені ще не висвистівся вітер, і регочу, а дядько знає, чого мені смішно, й собі посміхається. А над ними гуде дзвін, і вище нього летять лелеки. А біля нас шелестять ясени і маківки, а під ногами сонце смикає за поводи тіні, – і все це зветься вересень, перший день до школи* (20, с. 85).

Висновки дослідження. Спостереження за наявними розмовними синтаксичними особливостями у творах письменника-земляка підтверджують думку про те, що він уважно прислухався до мови простих людей, а тому зумів передати і характер їхнього мовного мислення, і характер структурування речень, діалогів, монологів та полілогів, що створює власне український синтаксичний почерк. Синтаксичні засоби живої народної мови, використані Михайлом Стельмахом, відтворюють у художньому тексті часовий і локальний (подільський) колорити, соціальний тип зображуваного середовища, характерні особливості мови персонажів.

Перспективу подальших наукових розвідок убачаємо у вивченні інших, досі не досліджених, словесно-граматичних форм, синтаксичних побудов, властивих розмовному мовленню подолян, що уможливить цілісну інтерпретацію специфіки розмовного синтаксису у творах Михайла Стельмаха.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биби́к С. П. Усна літературна мова в українській культурі повсякдення / С. П. Биби́к. – Ніжин : Вид-во «Аспект-Поліграф», 2013. – 589 с.
2. Білоді́д І. К. Мовна щедрість художника (Мовно-стилістичні засоби творів М. П. Стельмаха) // Українська мова і література в школі. – 1972. – № 5. – С. 28–34.
3. Бойко М. Ф. Мовна майстерність прози М. Стельмаха / М. Ф. Бойко. – Київ : Наук. думка, 1960. – 32 с.
4. Винокур Т. Г. Закономерности стилистического использования языковых единиц : [монография] / Т. Г. Винокур. – Москва : Наука, 1980. – 237 с.
5. Єрмоленко С. Я. Синтаксис і стилістична семантика / С. Я. Єрмоленко. – Київ : Наук. думка, 1982. – 210 с.
6. Єрмоленко С. Я. Розмовна лексика // Українська мова: Енциклопедія / [Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін.]. – 2-ге вид., випр. і доп. – Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 560.
7. Єрмоленко С. Я. Стилiзацiя // Українська мова: Енциклопедія / [Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін.]. – 2-ге вид., випр. і доп. – Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 648–649.

8. Завальнюк І. Експресивний синтаксис прози Михайла Стельмаха / Інна Завальнюк // Українська мова. – 2012. – № 3. – С. 39–47.
9. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст.: структура та прагматистичні функції : дис. ...доктора філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / Інна Яківна Завальнюк. – Вінниця, 2009. – 462 с.
10. Колоїз Ж. В. Пареміологічний простір творчого доробку Михайла Стельмаха / Ж. В. Колоїз // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія» : зб. наук. праць. – Одеса : Вид-во Міжнародного гуманіт. ун-ту, 2014. – № 8 (Т. 2). – С. 19–22.
11. Лекант П.А. Типы и формы сказуемого в современном русском языке: [учеб. пособ для студентов филол. спец. пед. ин-тов] / П.А. Лекант. – Москва : Высш. школа, 1976. – 144 с.
12. Марич С. М. Особливі синтаксичні форми у творах Михайла Стельмаха : [навч. посіб.] / С. М. Марич. – Київ : ВПОРЛ, 1997. – 95 с.
13. Марич С. М. Синтаксис Михайла Стельмаха: складні синтаксичні утворення / С. М. Марич. – Київ : ВПОРЛ, 1999. – 380 с.
14. Козловська Л. Експресивний синтаксис епічних творів Михайла Стельмаха / Л. Козловська // Культура слова. – 1996. – Вип. 48/49. – С. 67–72.
15. Козловська Л. С. Мовотворчість М. Стельмаха в контексті української народно пісенності : дис. ...кандидата філол. наук : 10.02.02 «Українська мова» / Лариса Степанівна Козловська. – Київ, 1994. – 160 с.
16. Пермяков Г. Л. Основы структурной паремииологии / Г. Л. Пермяков. – Москва : Наука, 1988. – 213 с.
17. Сидяченко Н. Г. Мова Михайла Стельмаха / Н. Г. Сидяченко // Мовознавство. – 1992. – № 6. – С. 35–41.
18. Стельмах М. П. Дума про тебе : [роман] / М. П. Стельмах. – Київ : Дніпро, 1984. – 390 с.
19. Стельмах М. П. Чотири броди : [роман] / М. П. Стельмах. – Київ : Дніпро, 1989. – 608 с.
20. Стельмах М. П. Щедрий вечір : [повість] / М. П. Стельмах. – Київ : Рад. письменник, 1967. – 232 с.
21. Ткаченко Т. В. Засоби стилізації розмовності в прозі Михайла Стельмаха : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Т. В. Ткаченко. – Київ, 2006. – 19 с.
22. Ткаченко Т. В. Засоби стилізації розмовності в прозі Михайла Стельмаха : [монографія] / Т. В. Ткаченко. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 179 с.
23. Фразеологічний словник української мови / Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. – Київ : Наук. думка, 1993. – 984 с.

Завальнюк І. Синтаксические средства стилизации разговорности в языкотворчестве Михаила Стельмаха

В статье обозначен объем понятий лингвостилистической категории разговорности и стилизации разговорности в художественном языке. Охарактеризована специфика стилизации разговорности в прозаических произведениях Михаила Стельмаха с помощью разговорных элементов синтаксического уровня. Выявлены особенности структурирования авторских полилогов и обозначена их лексико-синтаксическая специфика. Проанализированы маркированные колоритом разговорности главные и второстепенные члены предложения, определена их стилистическая способность и способы морфологического выражения. Описаны синтаксические средства стилизации разговорности на уровне предложения: своеобразное проявление вводности в структуре простого осложненного предложения, особенности нанизывания интонационно

осложненных предложений, специфическое нагнетание союзных средств для придания изложению черт однообразия и разговорности.

Ключевые слова: разговорность, стилизация разговорности, разговорный колорит, синтаксическое средство, член предложения, конструкция разговорного синтаксиса, авторская интенция, языкотворчество Михаила Стельмаха.

Zavalniuk I. Syntactic means of colloquial stylization in the works of Mykhailo Stelmakh

The article describes the extent of colloquial linguo-stylistic concepts and colloquial stylization in the belles-lettres language. It is explicated that the commonness with the wide range of expressive and functional stilistic meanings is the stilistic sign of colloquial language. The means of stylization is interpreted as the way of the writer's conscious adoption of distinctive peculiarities of the colloquial style to create a certain colour in the belles-lettres text.

The specificity of colloquial stylization in the prose works of Mykhailo Stelmakh is described by means of colloquial elements of the syntactic level. The structural peculiarities of the writer's polylogues – expressively colloquial, lexically and syntactically mixed phraseological structures which are mainly composed of elliptical sentences and remarks that have the structure and the content of local proverbs and sayings – are analysed.

The marked colloquial principal and secondary parts of the sentence are analysed, their stylistic capacity and the means of morphological expressiveness are defined. It is established that the podolyans' colloquial syntax contains such local elements as dialect or colloquial forms of predicates or other parts of the sentence, transposition forms within parts of speech, and also particles, interjections, direct addresses, parentheses and other elements that take part in the arrangement of colloquial remarks.

The syntactic means of colloquial stylization at the level of the sentence are specified. First of all the specific display of the parenthetical phenomenon in the structure of the simple expanded sentence – the use of colloquial, dialect lexemes and parenthetical phraseological sentences – indicates the individuality of the author's communicative intentions that are aimed to express diverse emotional qualifications.

*The specificity of the stressed expanded sentences' massing in the works of Mykhailo Stelmakh, that is specified by the colloquial need of the exposition, dynamic thinking of the characters and their author's description, is defined. It is also established that the repetition of the conjunction **and** that gives folk colloquial simplicity to the utterance is the means of syntactic colloquial stylization.*

Key words: colloquial, colloquial stylization, colloquial colour, syntactic means, part of the sentence, the construction of colloquial syntax, author's intention, the works of Mykhailo Stelmakh.

Статтю подано до редколегії 20.04.2017